

Kõrghariduse mugavuslipu maa

Eesti kõrghariduse sise-riiklik ja rahvusvaheline maine on murettekitavalt kõikuma löönud.

Koolitusloa saamiseks piisab ainuüksi headest kavadest, samuti pole atesteerimisel ilmutatud piisavat nõudlikkust, seadustatud on arusaamatu sisuga uusi kõrgharidusastmeid (kutsekoolides antav haridus on kutsekõrgharidus!). Mu heatahtlikumadki väliskollegid ei suuda mõista meie rahvuslikku kõrghariduspoliitikat, mille tulemusena loendub Eestis juba 38 kõrgkooli ja nende arv kasvab pidevalt. Eesti on muutumas kõrgharidusliku mugavuslipu maaks.

Kahetsusväärsel moel on Tartu Ülikooli kuratooriumi liikmed Jüri Engelbrecht ja Ülo Kaevats probleemi eksitavalt lihtsustanud, tõmmates kvaliteedi veelahkme avalik-õiguslike ja eraülikoolide vahele. Selle seisukoha materdamisega on eraülikoolide rektoritest oponendid edukalt hakkama saanud. Valdavalt on neil õigus. Kuidagi pole aga mu kolleeg Mart Susi ja Helsingisse suundunud eksrektor Rein Raud suutnud hoiduda kiusatusest nõuda avalikelt ülikoolidelt raha ära võtmist või otsida lugupeetud autorite tagant olematuid vaime. Hea siiski, et Susi nõustub kõrgharidusmaastiku korraldamise vajadusega.

Rein Rauale ja lehelugejaile teadmiseks – Tartu Ülikool ei karda konkurentsi, akrediteerimist ega avatud konkurssi riigitellimusele. Küll aga on Tartu Ülikool sügavalt mures Eesti kõrghariduse kvaliteedi ja rahvusvahelise maine pärast.

Professoriks ei saa vaid pankuritöö kogemusega

Alustaksin Tartu Ülikoolis antava hariduse kvaliteedist. Ülikoolis kaitstakse vaid umbes 50 (Eestis kokku umbes 60) doktorikraadi aastas ja pidades viimast täisõppejõu kvalifikatsiooninõudeks nagu enamikus arenenud riikides (teised on abiõppejõud), oleme mures oma akadeemilise tuleviku pärast.

Täna on 178 korralise professori kohast täidetud vaid 120, sest rohkem pole lihtsalt akadeemilistele nõuetele vastavaid kandidaate. Enamasti ter ves Eestis, tihti kogu eestikeelses maailmas. Näitena olgu nimetatud usuteaduskonna kuuest kaks, õigusteaduskonna kümnest neli ja majandusteaduskonna üheteistkümnest kuus täidetud professuuri.

Kuidas on lood ülejäänud 37 enamasti sama valdkonna kõrgkoolis, teavad nad ise paremini. Ülikooli profes-

Jaak Aaviksoo
Tartu Ülikooli rektor, professor

soriks saamiseks ei piisa pelgalt pangatöö kogemusest või kõrgest riigiametist, paljast doktorikraadistki napib, kui sellele ei lisandu aastatepikkune iseseisev ja tulemusrikas teadustöö. Ülikool erineb teistest kõrgkoolidest eelkõige doktoriõppe ja teadustöö osakaalu tõttu. Ülikooliharidus on investering kogu eluks ja selle tulemuslikkuse mõõtmine pärast lõpetamist saadava palgaga on lihtsalt vastuvõtmatu.

Kas tõesti saab Eesti arsti madalast palgast teha järeldusi tema hariduse kvaliteedi suhtes või filoloogiadoktori dissertatsiooni väärtust mõõta tema palga suurusega? See, mis sobib merkantiilset filosoofiat kandvasse ärikooli, ei pruugi sobida ülikooli.

Raamatukoguta ei ole kõrgkooli ja ammugi ülikooli

Ühest olulisest asjast peab veel rääkima – kõrgkooli, rääkimata ülikoolist, ilma raamatukoguta olla ei saa. Kui mu saksa kolleegile Bayreuthi Ülikooli asutajarektorile Carl Wolffile tehti ülesandeks Erfurti Ülikooli taasavamine, planeeriti selleks seitse aastat. See aeg oli hädavajalik raamatukogu komplekteerimiseks, ehitustega alustati kolm aastat enne avamist. Kuidas meil käib, rääkigu asjaosalised.

Lõpetuseks rahast. Tartu Ülikool koolitab tänavu üliõpilast keskmiselt 28 000 krooni eest aastas – juuratudengi kohta tuleb poole vähem, ehk 14 000 krooni ja arstitudeng toob sisse 56 000 krooni. Soome ülikoolide keskmine on umbes 120 000 krooni, USA-s 200 000 krooni. Harvardi ülikool, kellega Concordia armastab end kõrvutada, kulutab ligi 500 000 krooni.

Meie rahaga on raske rahvusvahelises konkurentsis püsida ja võimalik on see vaid ajutiselt infrastruktuuri lagunemise hinnaga. Tartu Ülikool ei saa ju õpetust lõpetada, kui kasumit ei tule. Koolitame juriste üle kahe korra madalama riikliku tasu eest kui nii mõnigi erakool, sest oleme kohustatud tegutsema avalikes huvides, mille väljendajaks on ministeerium riigitellimuse kaudu. Meile on vastuvõtmatu ka andekate noorte sammaste taha jätmine, kui neil pole ette näidata nõutavat 2000–3000 dollarit õppemaksu ning loomata on õppelaenu ja õppetoetuste süsteem.

Eesti Vabariigis on põhiseaduslik õigus haridusele. Oleks me tänaseid probleeme osanud juba varem ette näha, oleks põhiseadusesse tulnud sisse kirjutada sõnad: "õigus kvaliteetsele haridusele".